

■ 4 Šivanje na knjigoveških statvah

Tako pripravljene pole je treba sešiti. Za ta namen uporabimo knjigoveške statve - pripravo, katere namen je, da so na njej napete vrvi, ki so v bistvu vezice, na katere bodo ena za drugo prišite pole. Dejansko pa lahko uporabimo kakršnokoli drugo pripravo ali predmet za napenjanje vrvic (doma npr. stol), bistveno je le, da so vrvice napete in se ne premikajo. Začnemo na poljubnem koncu. Vsako polo prišijemo tako, da gremo na krajnem delu (A ali E) s šivanko z zunanje strani (s hrbtne strani) skozi sredinski del pole, nato pa ob vezici vstopimo nazaj v zunanji del (vidno pri C), jo obidememo in šivanko vodimo takoj nazaj v notranji del pole (vidno pri D). Sproti dobro zategujemo nit. To ponovimo ob vseh vezicah. Vezi bodo držale pole na mestu. Vsako polo na krajnem delu (A ali E) povežemo s predhodno polo, da stojijo tesno skupaj, kompaktno. Pri vsaki sledeči poli postopek šivanja ponovimo v obratni smeri. Ko zašijemo vse pole, skrbno preverimo, da smo z vozlički dobro zategnili oba konca niti, saj ne želimo, da se nam knjižni blok zrahlja.

■ 3 Priprava utorov

Celoto knjižnih pol, ki jih nameravamo sešiti, poravnamo in damo v stiskalnico, da se ne morejo premikati. Nato si na hrbet knjig s pisalom označimo, kje bodo potekale vezice (2, 3, 4), na katere bomo pole prišli, ter kje bosta potekali t. i. legi (krajna vboda, 1 in 5). Pazimo, da črte razporedimo enakomerno po celotni dolžini hrbta, ter da krajnih utorov ne naredimo prenizko, saj bomo knjižni blok po šivanju obrezali. Potem z žagico ali nožem previdno naredimo utore. Utori za vezice morajo biti dovolj globoki, da bodo vanje lepo sedle vrvice (vezice), medtem ko sta lahko utora za legi znatno manjša – toliko, da bo skozi luknjice lahko šla

Ročno knjigoveštvo – pozabljena veščina

Iztok Močevnik

Knjižnica Narodnega muzeja Slovenije
iztok.mocevnik@nms.si

Matej Hreščak

Knjižnica Narodnega muzeja Slovenije
matej.hrescak@nms.si

Knjige lahko obravnavamo iz različnih vidikov, eden izmed njih je tudi to, kako nastanejo. S tem pa je seveda povezano knjigoveštvo. Oblika knjige, kot jo poznamo danes, torej kodeks – knjižni blok, zaščiten s tršimi platnicami –, ima svoj izvor v antiki, izpopolnjena pa je bila v srednjem veku, ko so menihi v samostanih najprej na pergament, nato pa na papir pisali in prepisovali različne tekste.

Obilico popisanih strani so morali spraviti v eno celovito enoto – knjigo, in tu so se poslužili večin ročne vezave knjig oz. knjigoveštva. Seveda se je ta veščina skozi čas razvijala in izpopolnjevala, mojstri knjigovezi so postali svoj lasten »ceh«, ki je znal iz rokopisov, kasneje pa tiskanih knjižnih pol ustvarjati prave umetnine. S prihodom industrijske (strojne) izdelave knjig, ki je močno pocenila celoten postopek izdelave knjige, je ročno knjigoveštvo postalo

skorajda pozabljena veščina. Poznajo jo večinoma le tiste institucije, ki so zaradi narave svojega delovanja zadolžene tudi za hrambo in restavriranje ter konserviranje (starejših) knjig, npr. arhivi, muzejske knjižnice, NUK, SAZU itd., ter posamezni knjižni navdušenci, ki se te obrti lotijo na lastno pest, predvsem kot hobi.

V knjižnici Narodnega muzeja Slovenije je v sklopu novembrske vitrine meseca nastala majhna razstava, s katero smo želeli

našim uporabnikom in obiskovalcem predstaviti osnovni postopek vezave knjige, in sicer na shematičen, poenostavljen način, ki je razumljiv in preprost v tolikšni meri, da se lahko obiskovalec (in bralec) knjigoveštva loti kar sam doma. Celoten proces smo razdelili v 8 faz: od zgibanja knjižnih pol do končnega izdelka.

1 Zgibanje knjižnih pol

Kaj je knjigoveška pola? Gre za prepognjen(e) in zganjen(e) liste(e) papirja. Poimenujemo jo glede na to, kolikokrat jo prepognemo oziroma koliko listov dobimo iz prepogibov. Najbolj tipična sta »kvart« in »oktav«, kar pomeni, da s prepogibi dobimo 4 oz. 8

listov. Knjigovezi so običajno iz tiskarne dobili velike, z besedilom natisnjene liste, ki so jih morali zgibati, da so dobili pole, ki so jih nato sešili skupaj. Mi smo za naš shematični prikaz uporabili prazne liste običajnega papirja A3 velikosti. Naša osnovna knjigoveška pola je sestavljena iz dveh papirjev, danih skupaj en na drugega, ki smo ju dvakrat prepognili. Takih pol smo napravili vsega skupaj 21, kar pomeni, da bo imela naša knjiga 336 strani (16 x 21). Ko zložimo vse pole, jih postavimo na kup in pazimo, da so vse »glave« pol (tam, kjer so listi spojeni) na isti strani.

2 Priprava predlistov

V tej fazi poskrbimo za predlista (oz. spojna lista; na začetku in na koncu knjige), ki bosta postala pomembna kasneje, ko bo treba knjižni blok prilepiti na platnice. Prvi predlist zavihnemo, da dobimo približno 0,5 cm širok rob, ga prislonimo ob prvo polo in ga na zadnji strani pole prilepimo nanjo. Postopek v zrcalni podobi ponovimo tudi pri zadnji poli.

■ 5 Razčesanje vezic

Ko so vse pole zašite, na obeh straneh (zgoraj in spodaj) odstrižemo vezice približno 3–4 cm nad sešitki in najprej z lepilom namažemo hrbet knjižnega bloka, da s tem povečamo njegovo kompaktnost. Vezi nato razčesamo in stanjšamo z nožem. Razčesane jih prilepimo na predlista.

6 Obreza in zaobljenje hrbta

Sedaj je knjižni blok pripravljen za obrezo. Knjižne pole se namreč na eni strani še vedno držijo skupaj, kar bi onemogočalo listanje knjige, poleg tega zaradi zlaganja in šivanja pol le-te niso v popolnoma ravni liniji. Obrežemo jih lahko strojno, težji in zamudnejši način pa je ročno: knjižni blok postavimo v stiskalnico, močno stisnemo, da se nam ne premakne, in ga s treh strani obrežemo z nožem. Ko smo končali z obrezo, s kladivcem potolčemo hrbet knjižnega bloka, da dobi lepo zaobljeno obliko.

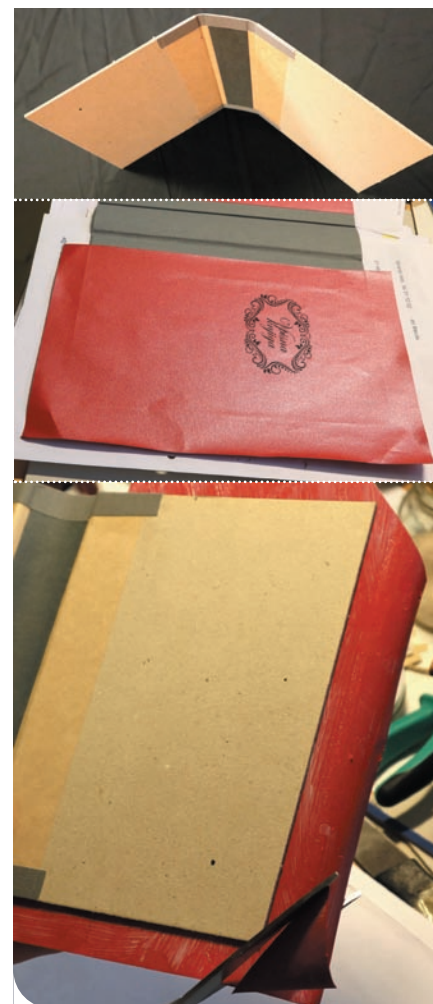
Na hrbet knjižnega bloka lahko zalepimo še vrstico, ki nam bo služila kot označevalnik, kje smo končali z branjem, nato pri vrhu in pri dnu nalepimo še t. i. kapitalni trakec, ki bo nekoliko zakrival hrbet knjige potem, ko bo le-ta oblečena v platnice, in ji hkrati dal estetski videz. Nato hrbet ojačamo še s tanjšim listom papirja, ki bo zagotovil boljšo povezanost hrbta in bil osnova, na katero prilepimo še tulec. Ta bo povezal hrbta knjižnega bloka in platnic ter zagotavljal odskočnost hrbta knjige, ko jo bomo razprli za branje.

8 Končni izdelek

Sedaj ko imamo pripravljena tako knjižni blok kot platnice, nam preostane le še, da oba dela povežemo. Z lepilom dobro namažemo tulec na hrbtu knjižnega bloka in sredinski del platnic, ter ju previdno stisnemo skupaj. Ko se lepilo posuši, premažemo še notranja dela platnic in spojna lista (predlista) ter ju prilepimo skupaj. Zopet celoto stisnemo v stiskalnici ali preši in ko se lepilo posuši, dobimo končni izdelek – knjigo. ●

7 Priprava platnic

Vloga platnic je, da zaščitijo knjižni blok in zagotavljajo trdnost in stabilnost knjige, ko stoji na polici, zato so običajno iz kartona ali lepenke. Mi smo za platnici uporabili z enaka kosa trše lepenke. Velikost platnic mora biti nekoliko večja od velikosti knjižnega bloka. Med lepenki smo dali trak prožnega kartona v širini hrbta knjižnega bloka, ki smo ga previdno usločili, da se bo skladal z ukrivljenostjo knjižnega bloka. Hrbet smo oblekli v platno, platnice pa v rdeč prevlečni papir, na katerega smo predhodno natisnili naslov naše knjige.

Razglednice tiskarne Šeber

Postojnska tiskarska družina Šeber

Mateja Kalc

Knjižnica Bena Zupančiča Postojna
mateja.primc@po.sik.si

Začetek evropskega tiskarstva kot tehnološkega postopka razmnoževanja slik in besedil sega v sredino 15. stoletja z iznajdbo pomičnih kovinskih črk nemškega izumitelja Johannesa Gutenberga. Njegova uvedba mehanskega gibljivega tiskanja v Evropi velja za revolucijo v tiskarstvu in predstavlja pomemben mejnik drugega tisočletja v zgodovini človeštva. Gutenbergova izjemna iznajdba na področju tiskarstva je omogočila množično proizvodnjo in ekonomičnost tiskanih knjig tiskarjem in lažjo dostopnost bralcem.

Zgodovina evropskega tiskarstva

V renesančni Evropi je prihod mehaniziranega tiska sprožil porast komunikacije in hkrati ogrozil moč političnih in verskih oblasti. Nagla rast pismenosti je prekinila monopol pismene elite nad izobraževanjem in

učenjem ter okrepila nastajajoči srednji razred. Gutenbergova tehnologija tiskanja se je naglo širila po vsej Evropi in nato zajela širni svet. Eno izmed njegovih najbolj prepoznavnih tiskanih del je obsežna, visoko estetska in tehnično dovršena Biblija, znana tudi kot 42-vrstična Biblija.

Tiskarstvo Šeber

Tiskar Jožef Blaznik je leta 1851 v Postojni ustanovil podružnico svoje ljubljanske tiskarne, ki jo je 1856. odkupil rojak iz Idrije Maksimiljan (Maks) Šeber starejši. Leto pozneje je nasledil tiskarsko dejavnost njegov starejši sin Rihard Šeber, katero je vodil do njene prodaje, natančneje do leta

● Knjiga Razglednice tiskarne Šeber. Foto: Mateja Kalc, osebni arhiv – fotografije razglednic in naslovnice knjig so pridobljene iz domoznanskega oddelka Knjižnice Bena Zupančiča Postojna